

УДК 37.013:004

Мокрогуз О. П.

МЕДІАОСВІТА В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ЧАСУ

У статті характеризуються цілі та шляхи запровадження медіаосвіти у навчальний процес та діяльність інститутів післядипломної освіти у цій сфері. Розглядаються основні засади медіаосвіти, концептуальні підходи до визначення цього процесу. У статті здійснено аналіз опитування вчителів щодо перспектив розвитку медіаосвіти, формування необхідних вмінь, знань з медіаграмотності, здібностей учнів та пропонуються етапи та шляхи запровадження медіаосвіти. Зроблені висновки щодо подальшої популяризації медіаосвіти в освітньому просторі.

Ключові слова: медіаосвіта, Концепція впровадження медіаосвіти, цілі та форми медіаосвіти.

На сьогодні актуальність медіаосвіти в навчальному середовищі визначається не тільки тим рівнем інформатизації, який досягло суспільство, але й тим, що глобалізаційні зміни в застосуванні медіазасобів зробили наше сприйняття світу значною мірою залежним від того, як його подають ці медіа.

Постановою Президії Національної академії педагогічних наук України 20 травня 2010 року була схвалена "Концепція впровадження медіаосвіти в Україні". Від цієї дати почав відлік швидкого запровадження медіаосвіти в середній школі. За цією концепцією **медіаосвіта** визначається як "частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіа-культури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа" [2].

Концепція визначила пріоритетні напрями розвитку та форми медіаосвіти, основні етапи та умови реалізації Концепції.

За цей період була здійснена значна кількість кроків щодо впровадження медіаосвіти в Україні. Насамперед, це започаткування всеукраїнського експерименту "Науково-методичні засади впровадження вітчизняної моделі медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів" (2011 – 2016 роки), учасниками якого стали 93 заклади середньої та вищої школи. Цей експеримент став прикладом до розгортання регіональних експериментів не тільки в тих 12 областях, де він почався. До нього долучилася у 2012 році і Чернігівська область.

Протягом 2012-2015 років в Україні було проведено ряд міжнародних, всеукраїнських науково-практичних семінарів та конференцій, зокрема, "Медіаосвіта в Україні: наукова рефлексія викликів, практик, перспектив" (2013), "Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи" (2013, 2014, 2015). Інститутами післядипломної педагогічної освіти, які стали осередками запровадження медіаосвіти було проведено ряд конференцій у Дніпропетровській, Чернігівській, Харківській областях. Найголовнішу роль у впровадженні медіаосвіти в Україні відіграє Академія української преси, яка проводить активну організаційну і змістову діяльність від організації і проведення конференцій, створення програм і посібників, проведення тренінгів до створення єдиного в Україні тематичного сайту присвяченого медіаосвіті, характерною особливістю якого є надання у вільному доступі матеріалів вчителям.

Інститути післядипломної педагогічної освіти на сьогодні є провідниками ідеї впровадження медіаосвіти у шкільну практику. Так, у Чернігівському ОІППО імені К. Д. Ушинського створена модель впровадження медіаосвіти: створена програма та навчальний модуль "Медіаосвіта" для всіх категорій слухачів курсів, метою яких є формування у слухачів загального уявлення про медіаосвіту, мету і завдання цього напрямку в педагогіці, основні способи розв'язання медіаосвітніх проблем у навчальному процесі. З цієї метою був укладений спецкурс "Медійна та інформаційна грамотність", який затверджений у 2014 році вченою радою ЧОІППО імені К. Д. Ушинського.

Крім того, в інституті три роки поспіль проводяться тренінги з питань організації занять та викладання медіаосвіти в загальноосвітніх навчальних закладах для вчителів, які хочуть упроваджувати медіаосвіту в навчальний процес. З 2012 р. кафедрою суспільних дисциплін та методики їх викладання Чернігівського ОІППО імені К. Д. Ушинського здійснюється науково-методичний супровід дослідно-експериментальної роботи регіонального рівня з теми "Формування медіакомпетентності та медіаобізнаності учнів старших класів шляхом факультативних занять та інтеграції елементів медіаосвіти в шкільні програми із суспільно-гуманітарних дисциплін" на базі Козелецької гімназії № 1, інформаційно-технологічного ліцею № 16 Чернігівської міської ради. З метою розвитку і поширення

системи шкільної медіаосвіти в Чернігівській області було організовано і проведено два обласних конкурси шкільних медіа.

Значна робота в напрямку популяризації медіаосвіти здійснюється в Дніпропетровському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти, Харківській академії неперервної освіти.

Методичною базою запровадження медіаосвіти через інститути післядипломної педагогічної освіти стала програма "Медіаосвіта (медіаграмотність)" (для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників). Створена навчальна програма (на 54 години) може бути реалізована у вигляді окремих модулів у навчальних програмах освітньої діяльності курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів усіх категорій.

Програма визначає компетенції вчителя з питань медіаосвіти (медіаграмотності), цілі і завдання вивчення дисципліни. Зміст модулів складається з таких розділів: "Теоретичні основи медіаграмотності", "Сучасна екранна культура та аудіовізуальна грамотність", "Практична медіалогія. Законодавчі та нормативно-правові акти щодо адаптації молоді до соціально-економічних умов суспільства", "Роль медіа у формуванні полікультурної картини світу", "Негативні соціальні тенденції, що створюють засоби масової інформації", "Медіаосвіта (медіаграмотність) як психолого-педагогічний складник підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників", "Можливості засобів масової інформації і їх використання в освітній діяльності закладів післядипломної освіти, вищих педагогічних навчальних закладів", "Медіа в навчально-виховному процесі вищих педагогічних навчальних закладів та закладів післядипломної педагогічної освіти", "Медіакомпетенція педагогічних і науково-педагогічних працівників".

Як бачимо, програма відбиває відомі теорії медіаосвіти, які створені за останні десятиліття: "протекціоністська" (захисна), етична, розвитку "критичного мислення", ідеологічна, джерела "задоволення потреб" аудиторії, практичної медійної діяльності, культурологічна, семіотична, практична. Ми можемо зробити висновок, що кожна з цих теорій медіаосвіти педагоги можуть використовувати у своїй роботі.

У цілому аналіз праць дослідників дає змогу зробити висновок, що в теоріях медіаосвіти переважають виховні, навчальні та креативні підходи до використання можливостей медіа засобів, що й відображено в навчальній програмі для інститутів післядипломної освіти.

Водночас, варто враховувати напрями адаптації основних концепцій медіаосвіти в умовах українських реалій, починаючи з 2014 року. Особливо це стосується інформаційної агресії з боку сусідньої держави, яка використовує найбрутальніші форми пропаганди.

Запровадження медіаосвіти в навчальний процес української школи буде залежати, у першу чергу, від ставлення вчителів до цього процесу. Однак чи готові вчителі до впровадження медіаосвітніх ідей? Як вони взагалі ставляться до проблеми медіаосвіти в школі? Які завдання вважають найбільш важливими? Як використовують елементи медіаосвіти на уроках? Що, на їхню думку, заважає їм займатися медіаосвітою?

Комплексне дослідження "Впровадження медіаосвіти та медіаграмотності в загальноосвітніх школах України", проведене у 2015 році на замовлення Українського медійного проекту ("У-Медіа") Інтерньюз Нетворк, засвідчило, що медіаосвіта в школах України впроваджується завдяки вдалому поєднанню зусиль Академії української преси, яка підготувала під час проведення шкіл основну групу вчителів, координаторів/викладачів в ОІППО, та Інституту соціальної та політичної психології АПНУ [1].

84% опитаних вчителів, які сьогодні викладають медіаграмотність, проходили навчання з медіаосвіти, 16% навчалися самостійно. Кожний четвертий з 90 опитаних брав участь у школах медіаграмотності Академії Української преси (АУП), ще 28% навчалися в ОІППО та на семінарах. Ці цифри демонструють ефективність обраного шляху – поєднання шкіл та курсів ОІППО для підготовки "носіїв" медіаосвіти.

У загальноосвітніх школах запровадження медіаосвіти відбувається в різних формах – від психологічної (критичне мислення) до суто практичної – створення медіапродуктів. Майбутнє медіаосвіти вчителі бачать через включення курсу в навчальні плани та розвиток інтегрованого навчання.

Під час медіаосвітніх занять учителі акцентують увагу на розвитку критичного та креативного мислення учнів в інформаційному просторі.

Більшість учителів-експертів також пов'язують подальші перспективи розвитку медіаосвіти із можливостями її інтеграції до різноманітних навчальних дисциплін. Визнається необхідність включення елементів медіаосвіти не лише в старших класах, але й у молодшій та середній школі.

Основні проблеми організації та наповнення навчання з медіаосвіти/медіаграмотності, на думку вчителів, лежать у площині матеріально-технічного та методичного забезпечення викладання курсів. На це вказують 45% опитаних. Значною проблемою залишається і незацікавленість адміністрації шкіл у запровадженні медіаосвіти.

Попереднє опитування викладачів ОІППО визначило серед основних проблем брак підручників, методичних матеріалів та навчальних годин у варіативній частині навчальних планів. У підсумку бачимо

майже збіг в оцінці проблем організації та наповнення навчання з медіаосвіти/медіаграмотності з погляду вчителів та викладачів ОППО.

Половина опитаних учителів вважають викладання курсу "дуже потрібним" (51%). 45% обрали відповідь "скоріше потрібним", "не дуже потрібним" визначили курс 4% вчителів. Тобто, нагальна потреба в курсі є безсумнівною. У цьому контексті слід згадати про затвердження у 2014 році МОН України навчальних програм для 8 (9) класів "Основи медіаграмотності", для 10-11 класу "Основи медіаграмотності", створення посібника для вчителів "Основи медіаграмотності" для 8 (9) класів та безкоштовних електронних ресурсів на сайті <http://www.aup.com.ua/>. На сьогодні цей курс має найповніше навчально-методичне забезпечення в Україні.

Варто відзначити те, що більше 50% учителів пов'язують своє навчання з медіаосвіти/медіаграмотності з обласними інститутами післядипломної педагогічної освіти. Свідченням цього є підготовка 63 учителів, які пройшли навчання на спеціально організованих тренінгах у Чернігівському ОППО імені К. Д. Ушинського.

Ми вже згадували про теорії медіаосвіти. У нинішніх умовах, нам видається, що пріоритетними у роботі з вчителями у структурі інститутів післядипломної педагогічної освіти стають ідеологічна, семіотична теорії і теорія медіаосвіти як засобу формування критичного мислення. Це підтверджується результатами міжнародного експертного опитування на тему "Синтез медіаграмотності і медіакритики в сучасному світі", яке було проведене в липні 2014 року й участь у якому взяли 64 медіапедагоги з усього світу [5].

Основні завдання на заняттях зі школярами і студентами 87,5% викладачів убачають у розвитку аналітичного, критичного мислення, автономії особистості в ставленні до медіа. Другим за значенням виокремлено розвиток здібностей аудиторії до політичного, ідеологічного аналізу різних аспектів медіа, медіакультури. На це вказують 75% викладачів. Далі йдуть розвиток здібностей аудиторії до сприйняття, розуміння і аналізу мови медіа – 67,2%, розвиток здібностей аудиторії до аналізу медіатекстів у широкому культурологічному, соціокультурному контексті – 62,5 %. На п'ятому місці у викладачів – захист від негативного впливу медіа. На це вказують у своїх відповідях 59,4% респондентів.

Така тенденція підтверджена й дослідженнями, що проводилися в ЧОППО імені К. Д. Ушинського у 2013 році серед слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників [3]. Однак є певні розбіжності. На першому місці як завдання медіаосвіти в 75% учителів стоїть захист від шкідливого впливу медіа (наприклад, від впливу сцен насильства на екрані, від пропаганди поганого смаку, від творів низької художньої якості і т. ін.), а на другому – розвиток критичного мислення особистості в ставленні до медіа (62,8%), на третьому – підготовка людей до життя в демократичному суспільстві (61,6%). Поясненням цьому може бути те, що це дослідження проводилося до початку Революції гідності, коли актуальність медіаконтенту не була такою помітною. Цим же пояснюється і те, що розвиток здібностей аудиторії до політичного, ідеологічного аналізу різних аспектів медіа, медіакультури є пріоритетом лише для 31,3% вчителів.

Учителі убачають у медіаосвіті шлях до розвитку інформаційної та медіакультури учнів, модернізації сучасного навчального процесу, розвитку здатності до критичного мислення учнів. За нашим дослідженням 65% учителів указують на те, що медіаосвіта школярів має бути обов'язковою (у вигляді, окремих курсів, факультативів, гуртків або має бути інтегрована зі шкільними дисциплінами) і лише 4% вчителів вважають, що в медіаосвіті школярів немає необхідності. Водночас знання і вміння вчителів у галузі застосування медіа є досить низькими. Це стосується, у першу чергу, теоретичних знань медіа, законностей сприйняття й розуміння медіа повідомлень, використаних медіа для вирішення конкретного педагогічного завдання, інтерпретувати й аналізувати медіа тексти. На це вказують 20 – 30% респондентів.

Таким чином, на сьогодні в Україні є певні теоретичні дослідження і практичні досягнення з медіаосвіти, яка за своїм змістом і формою впровадження є інноваційним курсом, що засвідчує якісно новий етап взаємодії та розвитку науково-педагогічної і педагогічної творчості та процесів застосування її результатів.

Завданням обласних інститутів залишається подальша популяризація медіаосвітніх програм та посібників для школи як на курсах, так і в міжкурсовий період та через організацію семінарів та тренінгів, у тому числі й для адміністрації шкіл, укладання практичних занять з розвитку критичного мислення в контексті медіаосвіти, інтеграції медіаосвіти до різноманітних навчальних дисциплін, її використання в позакласній роботі.

Використані джерела

1. Впровадження медіаосвіти та медіаграмотності в загальноосвітніх школах України. Звіт за результатами комплексного дослідження на замовлення Українського медійного проекту ("У-Медіа") Інтерньюз Нетворк Київ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/content/files/me_in_schools_analytical_report_may_5_2015_f.pdf.

2. Концепція впровадження медіа-освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm.
3. Мокрогуз О. П. До питання запровадження медіаосвіти в школі / О. П. Мокрогуз // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. – 2013. – № 3. – С. 95 – 102.
4. Навчальна програма "Медіаосвіта (медіаграмотність)" (для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників). – К., 2011. – 96 с.
5. Федоров А. В., Левицкая А. А. Синтез медиаграмотности и медиакритики в современном мире: результаты международного экспертного опроса / А. В. Федоров, А. А. Левицкая // Медиаобразование. – 2015. – № 3. – С. 9-31.

Mokrohuz O.

MEDIA EDUCATION IN THE SYSTEM OF POSTGRADUATE EDUCATION AS A RESPONSE TO CHALLENGES

Basic principles of mediaeducation are examined in the article, conceptual going near determination of this concept. Specified on actuality of mediaeducation in an educational environment. In 2010 in Ukraine there was the approved "Conception of introduction of mediaeducation in Ukraine", which defined priority directions of development and form of mediaeducation, basic stages and terms of realization of Conception

For this period it was carried out far of steps on introduction of mediaeducation in Ukraine. In the article attention of appeal is on that an allukrainian experiment which from 2012 years the Chernihiv area was attached to be founded. During 2012-2015 the row of seminars and conferences is conducted in Ukraine. In the article the detailed description of activity is carried out for this period. It is indicated on that institutes of pisyadiplomnoy pedagogical education today are the explorers of idea of introduction of mediaeducation in school practice. The developed models of introduction of mediaeducation are the special courses, carried out scientifically methodical accompaniment of research and experimental work. For teachers, trainings are conducted on questions organization of employments and teaching of mediaeducation, and for students competitions of school medias. In the article specified, that in the theories of mediaeducation, educational and kreativni going prevail near the use of possibilities of medias of facilities. Research of "Introduction of mediaeducation and medialiteracy is characterized in general schools of Ukraine" it is conducted in 2015 year and by researches in Chernihiv in 2015 year.

Questioning confirmed the large necessity of mediaeducation. An author characterizes the basic problems of mediaeducation, which are inplane logistical and methodical support of teaching of courses, development of different types of thought, capabilities. Teachers see in mediaeducation a way to development of informative and mediaculture of students, modernization of educational process, development of ability, to critical thought of students. An author draws conclusion about subsequent aims and ways of introduction of mediaeducation and popularizations of the mediaeducational programs, integration of mediaeducation, to various educational disciplines, its use in extracurricular work.

Key words: *mediaeducation, Conception of introduction of mediaeducation, aim and form of mediaeducation.*

Стаття надійшла до редакції 18.09.2015